

DECZKI SAROLTA

AZ ÜGYNÖK TESTE
- TAR SÁNDORRÓL

Kevés gyomorforgatóbb módja van a hatalomgyakorlásnak, mint a besúgók alkalmazása. A másokról való jelentés, mások titkainak kifürkészése és aztán ezek elárulása a társadalom egyik elemi kötőszövetét roncsolja: a bizalmat. A bizalom márpedig nem csupán lelki kapocs emberek között, hanem a társadalomtudományi kutatások szerint „társadalmi tőke”, melynek hiánya szétzilálja az adott társadalom intézményrendszerét, valamint az emberek közötti kapcsolatokat is. A bizalom garantálja a közös normák és értékek érvényesülését, hiszen ezek nélkül nincs igazságosság és átláthatóság egy társadalomban. A besúgói rendszer fenntartásával „a félelem és a bizalmatlanság légköre állandósult, a rendszer fenntartásának és működésének alapvető feltételévé vált. A szocializmus időszakában titkos ügynökök tömegei ellenőrizték a társadalmat, és nem lehetett tudni, hogy ki a beszervezett és ki nem, ezért csak a szűk családban bíztak meg az emberek.”¹ Az emberek

közötti kapcsolat és az intézményekbe vetett bizalom eróziójának *szomatikus* következményei is vannak: az emberek fizikai megfélemlítésén túl az állandó kiszolgáltatottság, szorongás, otthontalanság is a test hanyatlását eredményezik.

Ebben a szövegben egy konkrét eset elemzésére teszek kísérletet. Tar Sándor ügynök-múltja azóta foglalkoztatja a közvéleményt, mióta 2000-ben az íróról kiderült, hogy több mint tíz éven át jelentéseket írt barátairól. Erről az elmúlt másfél évtizedben számos cikk született, noha az ügy korántsem tekinthető lezártnak. Tanulmányomban azonban nem Tar ügynöki múltjának részleteit szeretném összefoglalni, néhanem morális állásfoglalást kinyilvánítani, hanem elsősorban azokat a szövegeket szeretném elemezni, melyekben az író maga az ügynökkérdéssel foglalkozik. Nem a hitelességük érdekel elsősorban, hanem annak a *módnak* az ábrázolása, ahogyan az állami represszió hozzájárult mindazok életének és testi-lelki egészségének a megroppanásához, akiket ellenségének tekintett. Tar figurái azt példázzák, hogy ez alól az ügynök sem volt kivétel; az ügynökként való létezés a test meg-

¹ Rigó Róbert: *A bizalom eróziója és újjáépítésének szükségessége a 21. században*. Forrás, 2010/7–8., 173–191. <http://www.forrasfolyoirat.hu/1007/ri-go.pdf>.

kaparintását, megbélyegzését jelenti, a hatalomnak való teljes fizikai kiszolgáltatottságot.

HATALOM, TEST, ERŐSZAK

Bármely diktatórikus hatalom alapvető jellemzője, hogy visszaél az erőszak-monopóliumával. Az állami erőszak-szervezetek nem az adott ország lakosságának a biztonságát szem előtt tartva működnek, hanem a hatalmon levők parancsait követik, akiknek elemtérük hatalmuk megtartása. A mindenáron való ragaszkodás a hatalomhoz nem a demokratikus rendszerek jellemzője, és az állami erőszak-szervezetek e célra való bevetése sem. A hatalommal és az erőszak-monopóliumával való visszaélés folytonos fenyegetettséget jelent azok számára, akik szemben állnak a rendszerrel. A diktatórikus rendszerekben bevett módszer a test kontrollja, megalázása, alávetése, s így a test olyan gyakorlatok terepévé válik, melyek felfüggesztik az emberi test számára megszokott normálállapotot. Minden, kívülről az emberi testet és lelket érő agresszió normasértés, hiszen áthágja azokat a határokat, melyek egy emberi egzisztencia természetes és normális kereteit alkotják. Például a kínzás, az étel és az ital megvonása, a bebörtönzés, a verés, a nemi erőszak, az ölés, a kopaszra nyírás, a nyilvános megszégyenítés mind-mind olyan cselekedetek, melyek

elszenvedő alanya testi-lelki kiszolgáltatottságot él át, megfosztják autonómiájától, és szenvedést okoznak neki. Az ember instrumentalizálása ez, amikor – a kanti etikát visszájára fordítva – a Másikban nem célt, hanem eszközt látnak. Ahogyan Argejő Éva írja egy tanulmányában, „[a] történelem eddigi tanúsága szerint hatalom és test viszonya minden korban fontos szerepet játszott a kialakult politikai egyensúly fenntartásában. [...] Foucault nyomdokain haladva, a *testet olyan anyagi felszínnek tekintjük, amelyre az intézményes hatalom »íróeszközeivel« írja rá a jeleit, jelhordozó társadalmi szubjektumot formálva az emberi húsból [...]*”² [Kiemelés: D.S.]. A hatalom stigmákkal látja el az emberi testet, világossá téve az alárendeltségi és birtokviszonyokat, valamint az ügynök esetében az emberi test a szó szoros értelmében jelhordozó entitássá transzformálódik.

A hivatkozott tanulmány hosszan részletezi, hogy a hatalom hogyan bánt az emberi testtel. Módszeresen, és komoly tudományos apparátust is bevetve „testtérképet” dolgoznak ki, melynek segítségével a verőlegények pontosan tudják, hol kell ütni, hogy fájjon, de látható nyomok ne maradjanak. A kínzók célja nemcsak fájdalom okozása volt, hanem inkább a test felletti hatalom demonstrálása. A testi normák radikális áthágása az érzéke-

² Argejő Éva: *A hatalomnak alávetett test*. Korall, 2007/5., 172.

lés összezavarása, kibillentése arról a pályáról, amelyen az ember általában a világot érzékeli, ahogyan megérti és otthon érzi magát benne. Az éjszakák és nappalok összemosásával, az idő manipulálásával zsigeri szinten fosztották meg az embert a világ otthonosságának az érzetétől, és attól a kompetenciától, hogy tájékozódni tudjon.³ Az embert tökéletesen kiszakították abból az összefüggés-hálózatból, melyben önmagaként létezni tud, elveszik tőle azon bizonyosságait, melyek támpontokat jelentenek számára, s kitaszítják abba a hátborzongató otthontalanságba, ahol a szorongás és a semmi felszámolják az egyéniséget.

HATALOM, TITOK

Gyáni Gábor írja egy tanulmányában, hogy a diktatórikus hatalom és a lakosság viszonyának alapvető aszimmetrikussága abban is megmutatkozik, hogy „a hatalom titkolózik, mert mindazt elrejtí a nyilvánosság elől, amit egyedül csak ő tud [...]”, és arra törekszik, hogy „mindenki más titka előbb-utóbb az övé legyen”⁴. A diktatórikus berendezkedésű államok megfosztják az állampolgárt az információktól, s ezzel olyan folyamatok passzív alanyaivá

teszik, melyek ugyanakkor mégis óriási befolyással bírnak az egyén életére, életminőségére. Ám mégsem hagynak számára lehetőséget a beavatkozásra, a részvételre, a rálátásra és a véleményezésre sem – holott az ő bőrére és az ő számlájára történik minden. A diktatórikus hatalomnak tehát lételeme az, hogy egyrészt megkaparintsa az állampolgárok titkait, másrészt pedig az, hogy ő maga is titkokba burkolózzon. Ezt a Kádár-korban egy kiterjedt besúgói rendszer fenntartásával tudta elérni. A besúgók feladata az volt, hogy a rendszerrel szemben kritikus vagy ellenséges személyeket megfigyeljék, és információkat szolgáltatssanak róluk. Ezen információk egy része a megfigyelt személynek a rendszerrel kapcsolatos állásfoglalásaira vagy akár akcióira, más részük azonban politikailag elvileg irreleváns, vagy akár egészen intim mozzanatokra vonatkozott. Úgy gondolom, hogy a rendszer embertelensége az utóbbiban mutatkozott meg a maga egészében: abban, hogy az emberek legintimebb, legszemélyesebb szférájába hatolt be. Vagyis megkaparintotta és a sajátjává tette a mások titkait, s ezzel egyoldalú függőséget hozott létre az állampolgár és az állam között, ami egyszersmind zsarolási potenciált is jelentett számára.

Mások titkainak a megszerzése egyszersmind uralmat is jelent felettük, hiszen ismét csak az emberi autonómia egy jelentős összetevőjét számolják fel: azt a kompetenciát, hogy valaki dönté-

³ Uo.

⁴ Gyáni Gábor: Kollaboráció és a hatalom titka. In Horváth Sándor (szerk.): *Az ügynök arcai. Mindennapi kollaboráció és ügynökkérdés*. Budapest, 2014, Libri, 41–52.

seket hozzon afelől, hogy a saját élet-történetéről, életmozzanatairól való tudást megtarthatja-e a maga intim szférájában. Ettől a kompetenciától ugyanis nem kisebb súlyú dolog függ, mint a saját identitásunk; az, hogy

mennyiben vagyunk szerzői saját élet-történetünknek. A narratív identitás elméletalkotói az élettörténetet olyan elmesélt esemény- és cselekvéssornak látják, mely önazonosságunk alapját képezi. Azonban – ahogyan Tenge-

lyi László is írja⁵ – ezzel kapcsolatban rögvest felmerül a szerzőség kérdése. Hiszen csak részint vagyunk szerzői az identitásunkat meghatározó történeteknek. Ezek el nem hanyagolható részét mások elbeszéléseiből ismerjük, viszont ezek a mások jellemzően olyan emberek, akikkel személyes kapcsolatban vagyunk, és bízunk bennük, ez a *bizalom* pedig ahhoz segít hozzá, hogy az ilyen, másodkézből kapott történeteket különösebb törés vagy megvárosztatás nélkül integrálni tudjuk az élettörténetünkbe. Ez a fajta társszerzőség a bizalmon alapul.

Egészen másfajta társszerzőkről beszélhetünk akkor, amikor az élettörténetet kiegészítő, árnyaló vagy akár át is író újabb információk idegenektől, vagy akár hivatalos helyről származnak. Ebben az esetben azért is sokkoló, ha fény derül egy titokra, mert ez a történet olyan személyre vonatkozik, akivel az illető szoros kapcsolatban van, és ez a kapcsolat, ez a bizalmi viszony sérül. Valamint arra is fény derül, hogy ez a kapcsolat korántsem volt olyan intim és bizalmas, ahogyan annak az illető megélhette, mert idegenek is ráláthatnak, s ha csak távolról, nézőként is, de részt vettek benne, s ebben az esetben ők is társszerzőként lépnek fel az élettörténet vonatkozásában. Megvárosztatást, az identitás sebét jelenti, amikor valakinek egy közeli hozzátartozójáról,

barátjáról kiderül, hogy ügynök volt, traumával jár, hiszen azt jelenti, hogy maga az állambiztonsági szolgálat szegődik erőszakosan társszerzővé az élettörténetben, vagyis az állampolgár személye és identitása egyoldalúan ki van szolgáltatva a vele szemben többnyire ellenséges hatalomnak.

Ez a viszony aszimmetrikus, hiszen a hatalom monopolhelyzetben van. Míg egy bizalmi viszony esetében lehetőségünk van arra, hogy kritikailag felülvizsgáljuk a hozzátartozóktól származó és ránk vonatkozó történetet, megvitassuk másokkal, közösen emlékezzünk, addig erről a másik esetben szó sincs. A hatalom kisajátít magának olyan történeteket, emlékeket, melyekben ilyen vagy olyan szerepet játszunk, és titkosítja azokat – ezáltal mintegy ellopja személyes emlékeink, emlékezetünk és velük együtt identitásunk egy részét. Ezek korrekciójára nincs mód, hiszen nem is tudunk róluk. Sőt, az erőszakosan megszerzett, lopott történetek, amelyeknek a mi saját emlékeinknek kellene lenniük, a hatalom kezében fegyverré válnak, amit bármikor felhasználhat ellenünk. Ki vagyunk túrva a szerzői pozícióból, pontosabban befurakodik mellénk egy nem kívánt idegen, aki ellopja az emlékeinket, az emlékezetünk egy részét, s ezáltal igyekszik uralkodni az állampolgárok felett.

A mai napig nem tudjuk *teljes bizonyossággal*, hogy mivel zsarolták Tart, a legtöbben azonban azt feltételezik,

⁵ Vö. Tengelyi László: *A cselekvés narratív értelmezése*. Ford. Deczki Sarolta. Aspecto, 2008/1., 149–164.

hogy homoszexualitásával (és ez tűnik a legvalószínűbb verziónak)⁶. A homoszexualitás márpedig a legnagyobb titok volt számára, a személyiség és a test legféltettebb és legintimebb titka. A Kádár-korban ez különösen így volt, hiszen nem csupán a hatalom nézte rossz szemmel a szexualitásnak ezt a formáját, de a társadalom számára sem volt elfogadott, különösen abban a közegben, melyben az író élt. A munkások és a családja egyaránt kirekesztette, megfélemezte, megvetette volna, ha ez a titok napvilágra kerül, vagyis ki lett volna lökve abból a közegeből, amelyben otthon érezte magát, ahová kötődött. Tarnak tehát elemi érdeke volt az, hogy egyedül ő maga s a bizalmába avatott kevesek tudjanak erről. Az, hogy az állambiztonság emberei megkaparintották Tar legféltettebb titkát, egyben azt is jelentette, hogy hatalomra tettek szert felette; az író élete és személyisége teljesen ki lett szolgáltatva nekik. Megszűnt a saját élete feletti rendelkezése, autonómiája, és a hatalom lassan az egész testi-szellemi környezetét behálózta.

⁶ Ő maga legalábbis ezt nyilatkozta Keresztury Tibornak egy interjújában: „A zsarolás tárgya tehát az lett, hogy homoszexuális vagyok, miattam lett öngyilkos az a gyerek, másrészt hogy úgy úsztam meg a számonkérést, eddig, hogy én súgtam be a fegyverrejtegető társaimat. Mint közölték, már az egyik elég, hogy egy életre tönkretessenek.” Keresztury Tibor: *Ebből nem lehet kijönni*. Magyar Narancs, 2002/3. http://magyarnarancs.hu/belpol/ebbol_nem_lehet_kijonni_tar_sandor_iro-63731.

AZ ÜGYNÖK ÉLETE

Az ügynök esetében a hatalom a szó szoros értelmében véve jelhordozó szubjektumot formál az alávetett emberi lényből. A besúgó a hírvivő, akinek személyisége és testi valója egészét ennek a feladatnak a szolgálatába kell állítania. Az ügynök: egy pusztán kommunikációs funkció, és minden életmozzanata ennek rendelődik alá. Az ügynöknek a kapcsolatait, a szokásait is aszerint kell kialakítania, hogy teljesíteni tudja feladatát, ennek pedig nagyon markáns testi vonatkozásai is vannak, mind a besúgó és a besúgott között, mind pedig a besúgó és a beszervezők között.

Az utóbbi esetében nem ritka a beszerkezés, majd a további együttműködés során az ügynök fizikai megfélemlítése. Tar Sándor például egy interjújában úgy nyilatkozott, hogy a beszerkezés során annyira megverték, hogy megsüketült a fél fülére. Igaz, egy másik interjújában azt állította, hogy nem verték meg, de a fizikai erőszak alkalmazása mindenesetre bevett módszer volt a beszerkezés során. De ha konkrét erőszak nem is történt, a beszerkezés és az ügynökként való létezés testileg-lelkileg megnyomorította az érintettet. Tar Sándor az egyes szám harmadik személyben íródott *A torony ég* című filmforgatókönyvben és *Az áruló* című filmregényben írta meg a maga történetét – melyeket természetesen nem dokumentumként, hanem

fikcióként kell kezelnünk, noha kétségtelen, hogy a történet sok párhuzamot mutat az életrajzzal, már amennyire az utóbbival tisztában lehetünk. A félreértések elkerülése végett ezért inkább a történetek főszereplőjéről, Sólyom Zoltánról fogok beszélni.

Sólyom egy tanyán élő házaspár második fiúgyermkeke volt. A család mindennapjainak szerves része volt a testi erőszak: az apa verte az anyát és a gyerekeket, sokat ivott, és csalta is a feleségét, mástól is volt gyereke. (Tar ezt egyébként megírta *Az elejétől a végéig* című novellában is, valamint a hágyatékbán is található olyan iratok, melyek alátámasztják azt, hogy Tarnak valóban volt egy féltestvére.) A gyerek folyamatos testi-lelki megalázottságban nőtt fel, s már igen korán megismerkedett a szexualitással, hiszen testvérével együtt kilesték a szüleiket. Az elnyomás és az erőszak nemcsak családon belül volt a mindennapok része, hanem maga az állam is erőszakszervezetként működött az ötvenes években, amikor Tar, vagyis Sólyom szüleit fizikai erőszakkal vette rá, hogy belépjenek a téeszbe, és még azután is végzálásnak voltak kitéve.

Ez az előtörténet azért is érdekes Sólyom Zoltán életének vonatkozásában, mert az állam később éppúgy erőszakot követ el rajta, éppúgy elrontja az életét, mint a szüleiét. Az, hogy az ötvenes években valakit erőszakkal beszerveztek a téeszbe, azt jelentette, hogy megfosztották minden tulajdoná-

tól, amiért egész életében dolgozott, és ami egy parasztember számára az élet értelmét jelentette: földtől, állatoktól, szerszámoktól, amik merleau-ponty-i értelemben maguk is a test-séma részét alkották. Hiszen a természetben élő embernek kiasztikus viszonya van az őt körülvevő dolgokkal, az pedig legenda, ahogyan a magyar parasztember ragaszkodik a földhöz és az állataihoz, a javaihoz – sok esetben jobban, mint a saját családtagjaihoz. Ennek tükrében a téeszbe való beszerzés nemcsak vagyoni kár, hanem valóságos testi csonkolás és radikális, agresszív beavatkozás az élet rendes menetébe.

Ez párhuzamba állítható Sólyom Zoltán beszerzésének az eseményével, melynek során ismét az állami erőszak egy különösen kegyetlen és érzéketlen formájával van dolgunk. A forgatókönyv és a regény elmeséli azt a folyamatot, ahogyan a beszerzés előtt rendőrök faggatják mindazokat, akik bármilyen terhelő információval rendelkeznek Sólyom múltjáról, s ennek során természetesen őket is megfélemlítik, sőt, mindkét műben szerepel az a jelenet, amikor egy rendőr Sólyom egyik régi szeretőjét durván megerőszakolja, s közben fojtogatja. Vagyis az állam számára nem létezik az állampolgár magánélethez, testi-lelki biztonságához való joga, erőszakszervezetei révén bármikor bárkinek az életét, testi-lelki egészségét tönkretetheti, erőszakot alkalmazhat rajta, akár meg is ölheti. Ez utóbbira is van példa, amelynek szín-

tén vannak életrajzi előzményei Tar életében: a bátyja halála, akit a síneken találtak meg Kőbányán, de már aznap este otthon, a faluban is tudták a hírt. Vélhetően agyonverték, Tar egész életében úgy hitte, hogy valójában őt magát akarták megölni. Ez a történet a forgatókönyvben is szerepel.

A beszerzés előtti utolsó állomás egy megrendezett jelenet volt a forgatókönyv szerint. Addigra a nyomozó már Sólyom életének minden apró részletét ismerte, többek között azt is, hogy az '56-os forradalom idején fegyvert rejtettek a kollégiumban, és hogy ezekben a napokban Sólyom egy ágyban aludt a legjobb barátjával, aki később öngyilkos lett. Ezen a nyomon elindulva bizonyítékot gyártottak arra, hogy a célszemélynek homoszexuális hajlamai vannak, méghozzá úgy, hogy az albérletébe beköltöztettek egy férfit, akivel berúgtak, és aki levetkőztette a részeg Sólymot, majd egy harmadik személy kompromittáló fotókat készített róluk. Ezek után egy mondvacsinált ürüggyel beviszik Sólymot a rendőrségre, ahol összeverik, majd aláíratták vele a beszerzését. Innentől kezdve gyakorlatilag megszűnik Sólyom autonómiája és integritása. Az állambiztonság emberei az élete minden egyes zugába beférkőznek. Miután kiderítették a múltját, továbbra is gondoskodnak arról, hogy a férfi életének semmilyen mozzanata ne maradjon titokban előttük. Tudta nélkül bemennek a lakásába, T-lakásnak használva

azt, vagyis a személyiség legitimebb területére férkőznek be.

Az otthon ugyanis kitüntetett környezet, a *térnek* az a darabja, ahol kiigazodunk a dolgok között, ahol közel van az, amire szükségünk van, aminek az elrendezettsége az otthon lakójának az igényeit tükrözi. Az otthon nem egy pusztán fizikai tér, hanem – ahogyan Heidegger nevezi – *tájék*, ahol minden eszköznek megvan a maga helye, s a hozzájuk való viszonyunk a gondoskodás. Az otthon ebben az értelemben kitüntetett jelentésegész, hiszen a lakó privilégiuma az, hogy jelentésekkel ruházza fel azt a helyet, ahol él, vagyis rányomja személyiségének bélyegét, és a saját igényei, szükségletei szerint alakítsa, rendezze be. Ezen a helyen, a térnek ebben a darabjában az ember ismerős, biztonságban érzi magát, és jó esetben nem fenyegeti veszély. Az otthon továbbá intim hely, a személyesség szférája, egyfajta territórium, birtok. Bettelheim az otthon szimbolikus anyaként értelmezi, aki „valódi anyához hasonlóan lehet biztonságosan körülölelő, protektív, de lehet fojtogató is”⁷.

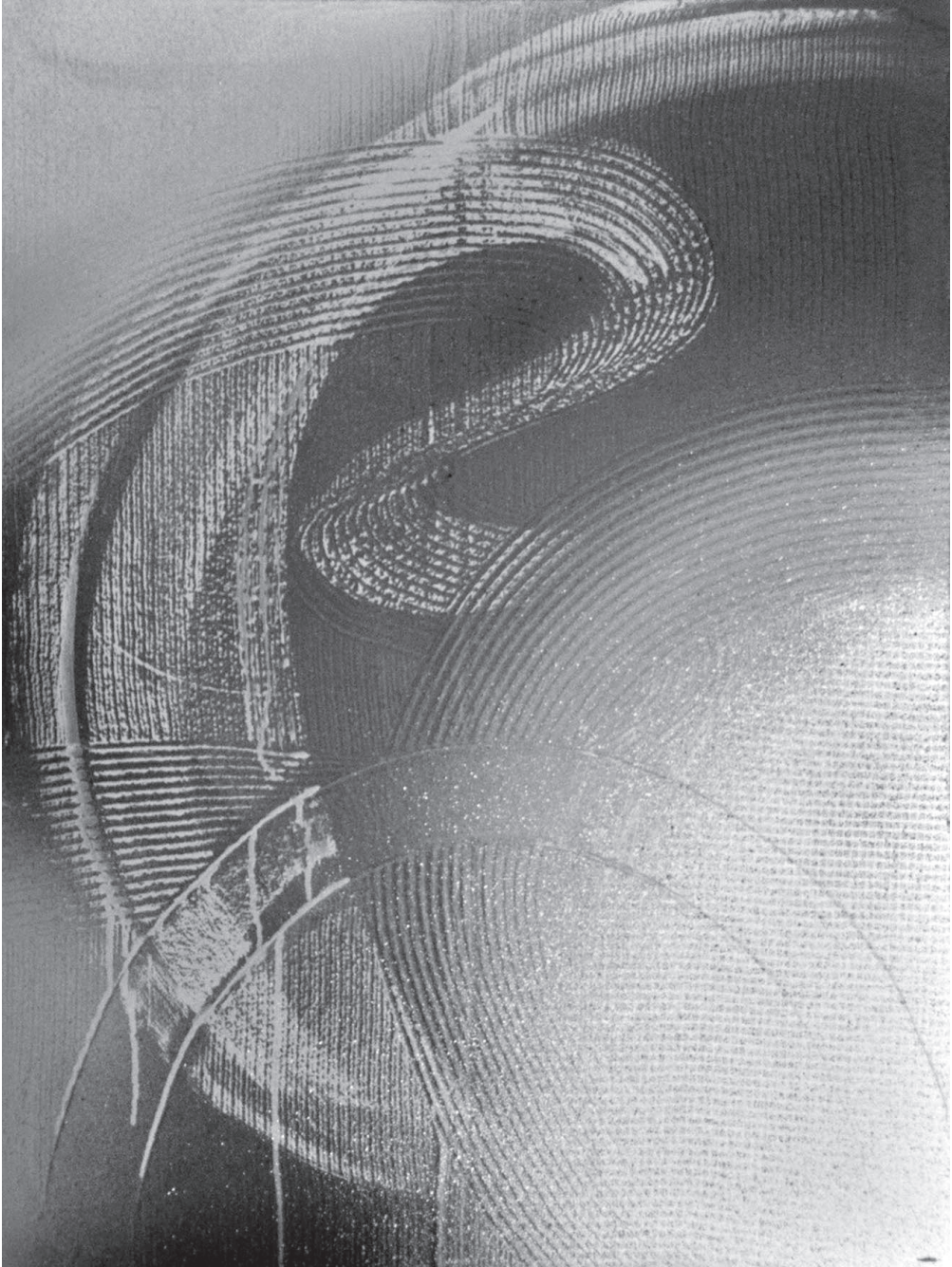
Az otthonhoz való viszony legalapvetőbb szintje a test, mint fizikai-biológiai és kulturális entitás. Fizikai mi voltát tekintve az otthon az a tér, ahol

⁷ Düll Andrea: *Helyek, tárgyak, viselkedés. Környezetpszichológiai tanulmányok*. https://www.researchgate.net/publication/274699356_Dull_Andrea_Helyek_targyak_viselkedes_Kornyezetpszichologiai_tanulmanyok 95.

a test bizonyos határok között szabadon mozoghat, vagy egyáltalán létezhet. Az otthon ugyanakkor az identitás szempontjából is fontos szerepet játszik az ember életében, hiszen az ember kötődik hozzá, és életének nagyon sok fontos és kevésbé fontos eseménye,

napi rutinja itt játszódik le. Az ember az otthonában együtt él azokkal, akiket szeret (vagy éppen némán gyűlöl), az otthonában étkezik, tisztálkodik, tesz-vesz, pihen. Az otthon védőburkot is jelent, hiszen a térnek ebben a szelektében a lakó az úr, és az ő engedélye

nélkül nem háborgathatja senki, vagyis autonómia- és kompetenciaélményt is jelent⁸. Az otthon a lakójához tartozik, személyes, általa belakott tér, ami tele van olyan tárgyakkal, melyek különös jelentőséggel bírnak számára. Ha rossz szándékú idegenek hatolnak be az otthonba, az nem csak a fizikai környezet, hanem az én testi-lelki identitásának is súlyos megsértése, ugyanakkor felszámolása az egyetlen olyan helynek, ahol az ember biztonságban érezheti magát, ahol autonóm és kompetens lényként élheti meg magát. Az otthonba való behatolás testi-lelki abúzus. Amennyiben az otthon nyújtotta biztonságérzet felszámolódik, akkor annak a következménye nem csupán a fizikai, hanem az egzisztenciális, sőt, a metafizikai otthontalanság, *Unheimlichkeit*, háborgató idegenség.

Mindennek következtében elkezdődik Sólyom Zoltán testi-lelki hanyatlása. Alkoholista lesz, gyógyszereken él, ki-be jár a pszichiátriára, lassan, de módszeresen elérkezik a teljes emberi megsemmisülés határára. Egy idézet a forgatókönyvből: „Sólyom a rácsos ágy gumilepedőjén fekszik meztelenül, az arcán tehetetlen kiszolgáltatottság, Edit 1. szivaccsal mossa a testét, a kényes helyeken is, dúdol közben”.⁹ A barátokról és ismerősökről szóló jelentések előállítását olyan folyamat, mely lassan felemészti a testet. Az

áruló szövegek születésének ára a test pusztulása, mely a lelepleződés után felgyorsul.

EMBERVADÁSZAT

A *Vadászat* című hosszabb elbeszélés azt meséli el, hogyan tették tönkre egy egyszerű parasztember életét azzal, hogy beszervezték. Az események akkor kezdődnek, amikor a férfinak gyereke születik, és éppen viszi haza a tanjáról az orvost. A faluban azonban már várják a hatóság emberei, és addig nem engedik haza, amíg nem írja alá, hogy belép a téeszbe, valamint a rendszer ügynökének nem áll. A férfi mindközben éppen megszületett gyerekére és frissen szült feleségére gondol, szinte hallja és érzi őket, akikhez a legerősebb, legelevenebb testi-lelki kapcsolat fűzi, amit a hatalom éppen szét akar szakítani; éppen akkor és éppen ott avatkozva be erőszakosan a parasztember életébe, ahol a legérzékenyebb, legintimebb érzései koncentrálnak. Demonstrálva ezzel, hogy senki és semmi sem szent, még az emberi élet legfontosabb pillanatai sem. A lelki-érzelmi zsarolást testi erőszak is követte; ütések is kapott, valamint meglocsolták olcsó orosz kölnivel, aminek eleinte maga sem értette az okát. Ez az eseménysor volt a család testi-lelki romlásának a kezdete.

Hiszen a feleség már soha többé nem tudott bízni a férfiben, aki nem sietett haza rögtön a faluból, hanem

⁸ Uo.

⁹ Tar Sándor: *A torony ég* (A forgatókönyv kézirata, 342. oldal).

pálinka- és kölniszagúan, jókora késéssel tért haza. Ekkor derült ki a férj számára, hogy a kölnivel való lelocsolás azt a célt szolgálta, hogy éket verjenek közé és a felesége közé; a szaggal való megjelölés a gyanú és a bizalmatlanság elültetésének az eszköze, amivel tönkre akarták tenni a házaspár életét – és ez sikerült is. A párt helyi emberei arra akarták rávenni a tanyán élő férfit, hogy jelentse nekik, kik szervezkednek az államrend ellen, kik és hogyan bírálják a rendszert, ám nem voltak elégedettek vele, hiszen a férfi szinte be sem tette a lábát a faluba, s így nem tudta teljesíteni a megbízást. Elégedetlenségüknek ismét brutális módon adtak kifejezést: „a megtermett, jókötésű férfi most lihegett, megverték, megalázták, semmiért [...]”¹⁰, aztán a heréit ütötték, amitől „az agyáig ért a fájdalom”¹¹. Az ember kínzását azzal fejezték be, hogy a vállába sütötték a BM-jelet. A test stigmatizálása egyszersmind annak a jele, hogy a hatalom az egész embert a tulajdonának tekinti. A szövegben elő is jön, hogy ez egy olyan billog, amivel a marhákat jelölik, vagyis a jellel mintegy dehumanizálják, állati sorba kényszerítik Ballát.

A testi megjelöléssel mintegy ki is lökik a férfit a normális emberi társadalomból, és felszámolják normális, emberi kötődéseit. A felesége bizalmatlansága már soha többé nem múlt el, az

asszony ezt hamarosan magával vitte a sírba. A férfit a faluban is bolondnak nézték, sejtették róla, hogy besúgó, gúnyolták a háta mögött, egyedül a doktor állt vele szóba, aki segített neki az árván maradt leány nevelésében is. Az emberek közül kitaszítva a férfi a tanyán, a természetben, a vadállatok társaságában érezte magát otthon. A kislányának is hazavitt egy őzgidát, annak az volt a játszópajtása, valamint a tanyán előforduló többi állat: mókus, bárány, kecske, tyúkok, kakasok. A férfit tehát a megbélyegzés, a beszerzés, a test megtörése és megjelölése kiszakította abból az életösszefüggésből, amelyben otthon érezte magát, és egyszersmind szétszaggatta a házassági köteléket is. Egyedül a kislányával és a természettel való kapcsolata maradt ép.

De ez is csak addig, amíg a párttitkár merényletet nem szervez ellene. Most már meg akarnak szabadulni tőle, hiszen a férfi alkoholista lett, nem tudják már tovább hasznát venni: „ezt a Ballát most már valahogy meg kell szüntetni”¹². Továbbra is úgy beszélnek róla, hogy megfosztják emberi méltóságától, az embernek kijáró bánásmódtól, és állatként kezelik: a fővadász mondja, hogy mint ahogyan az öreg, szaporodásra képtelen vadakat, úgy Bérest is ki kell löni. Ám a golyó nem a férfit találta el végül, hanem a kislány őzgidáját. Balla őrjöngve rohant a tett helyszínére, ahol a két, vér-

¹⁰ Tar Sándor: Vadászat. In Uő: *Az alku. Gonosz történetek*. Budapest, 2004, Noran, 260.

¹¹ Uo.

¹² Uo., 271.

ben fürdő fejet látta egymás mellett. A lány a sokktól megnémult – s ezzel immár ő maga is kívül rekedt az emberi társadalmon. A hatalom terrorja következtében meghalt a feleség, megroppant a férj és megnémult a gyerek. Megfosztattak emberi mivoltuktól, ám paradox módon éppen a természetben, az állatok között találtak mégis otthont maguknak. Közben megtörtént a rendszerváltás, és a párt emberei immár a „demokrácia” hivatalaiban folytatták tovább addigi tevékenységüket; például Mészáros, aki beszervezte Ballát, a falu polgármestere lett – ami korántsem szokatlan fejlemény. A narrátor nem ad rá magyarázatot, hogy a rendszerváltás után miért áll még mindig az útjukban az egykori besúgó, aki már csak emberi roncs. De még így is el akarják pusztítani: ismét kísérletet tesznek rá, hogy levadásszák, mint egy vadállatot. Ezt az újabb merényletet is

túlélük, és a történet végül – a körülményekhez képest – happy enddel végződik: Balla lánya és a fővadász fia egymásba szeretnek, és szerelmük némi viszontagságok árán beteljesül.

A „valóságban” azonban senkinek sem volt esélye happy endre, csupán azoknak, akik továbbra is abban érdekeltek (gazdaságilag és politikailag egyaránt), hogy a titkok titkok maradjanak. Az ügynökkérdés a magyar társadalmat, vagy legalábbis annak egy részét ma is traumatizált állapotban tartja, még ha ennek a következményei nem is direkt módon jelennek meg, hanem általában a magyar társadalom általános gazdasági és testi-lelki állapotában. A társadalom egészséges és normális működéséhez elengedhetetlenül szükséges bizalom rég elveszett, és a társadalom egy részének osztályrésze ma is a testet-lelket felemészítő otthontalanság.